

هدف: حزب جمهوری اسلامی

◀ | محمد مهدی اسلامی

هدف اصلی بمب‌گذاری در هفتم تیرماه ۱۳۶۰، نه شخص آیت‌الله بهشتی که «حزب جمهوری اسلامی» بود. چه آنکه به دلیل تعاملات گسترده شهید دکتر بهشتی با مردم، شخص ایشان را با روش سهل‌تری می‌توانستند ترور کنند. نگاهی به سال‌های نخست انقلاب اسلامی نشان می‌دهد این حزب، نقطه کانونی بسیاری از منازعات جریان‌های غیرهمسو با امام خمینی بود. بزرگ‌ترین حادثه تروریستی ایران این سؤال را مطرح می‌کند که این حزب چه داشت و چه می‌کرد که چنین هدف قرار گرفته بود و فرجامش چه شد؟

■ شکل‌گیری

«در تابستان ۱۳۵۶ در مشهد با دو نفر از برادران مان از روحانیون پیرامون تشکل روحانیت برای سامان بخشیدن به کار مبارزه صحبت می‌کردیم... هر کدام از ما فصلی از بی‌سروسامانی و بلبشویی اوضاع خودمان در ارتباط با هدف‌ها و وظایف مبارزه گله کردیم... پیشنهاد شد که بیا باید یک سازمانی به وجود بیاوریم... من پیشنهاد کردم حالا که داریم این کار را شروع می‌کنیم، حتماً لازم است با آقای بهشتی در میان بگذاریم. اتفاقاً آقای بهشتی مشهد بود... سوار ماشین شدیم و رفتیم طرف منزل آقای بهشتی، بین راه که داشتیم می‌رفتیم، دیدیم که آقای باهنر رفته چیزهایی برای زن و بچه‌اش خریده و در

انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹، ص ۵۹۱) معیاری که گویا به دلیل شرایط خاص اعلام حزب ناگزیر نادیده گرفته شد.

در آن روزهای پیرالتهاب، مأموریت نهایی کردن اساسنامه بر دوش شهید باهنر و رهبر معظم انقلاب گذاشته می‌شود و این امر همزمان می‌گردد با روزهای بهمن ماه ۱۳۵۷، «اساسنامه را من خودم بردم خدمت امام و به حاج احمد آقا دادم که امام ببینند، اگر نظر مخالفی یا تذکری دارند بگویند که ما اصلاح کنیم.» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۱۱/۲۹، ویژه‌نامه، ص ۴) و سرانجام با فاصله اندکی از پیروزی انقلاب، در ۲۹ بهمن ماه سال ۱۳۵۷ حزب جمهوری اسلامی با اصرار امام اعلام موجودیت کرد.

■ چرایی تعجیل

تعجیل در تأسیس حزب، آن هم وقتی هنوز یک هفته از پیروزی انقلاب اسلامی نگذشته بود، شاید این سؤال را مطرح کند که چرا در روزهایی که هنوز انقلاب اسلامی تثبیت نشده بود، به آن اقدام شد؟ این پرسش در همان روزهای ابتدایی تأسیس حزب جمهوری اسلامی نیز مطرح بود. به عنوان مثال در فروردین ۱۳۵۹ آیت‌الله شهید دکتر بهشتی در ابتدای ارائه گزارش عملکرد یک‌ساله حزب می‌گوید: «دیروز در دانشکده الهیات بحثی داشتم... یکی از سؤالات این بود که... آیا فکر نمی‌کنید که شما و امثال شما از همان طریق روحانیت و رابطه‌ای که از این طریق دارید نقش اجتماعی‌تان را بدون

پرداختن به حزب ایفا کنید؟» او با تأکید به اشراف مؤسسين حزب که هر پنج نفر روحانی بودند (حضرات آیات بهشتی، خامنه‌ای، باهنر، اردبیلی و هاشمی) به این پایگاه اجتماعی، از نیاز مضاعفی سخن به میان می‌آورد: «تجربه تاریخی نشان داده است که در تاریخ ملت ما هر بار ملت قیام کرد و در این قیام بخصوص هنگامی که روحانیت و نقش علمای اسلامی متعهد و آگاه به‌صورت عامل برجسته پیروزی قیام مورد قبول خودی و بیگانه قرار گرفت... پس از پیروزی یک گروه متشکل... به دلیل تشکل‌شان آمدند و صاحب همه دستاوردهای این مبارزه و نبرد و خلق و ملت شدند و مبارزه را پس از پیروزی به هر سمتی دل‌شان خواست بردند یک وقتی به سمت شرق، یک وقتی به سمت غرب و همه فریادهای ملت که از عمق وجدان‌شان برمی‌خاست که نه شرقی و نه غربی را خنثی و بی‌اثر کردند.» (روزنامه جمهوری اسلامی، شماره ۲۵۵، ۲۸ فروردین ۱۳۵۹، ص ۶) او در ادامه درباره شتاب در زمان تأسیس حزب چنین گفت: «این تجربه‌ای بود که ما در بررسی حوادث همین آب و خاک و همین شما مردم به دست آورده بودیم. به همین دلیل ما مدت‌ها و سال‌ها بود با یاران و دوستان‌مان در پی این بودیم که به ایجاد نوعی تشکيلات اسلامی- سیاسی فعال مردمی دست بزنیم... بخصوص حوادث سال ۱۳۵۴ و آن اعلام مواضع خاصی که پیش آمد تغییر ایدئولوژی سازمان مجاهدین خلق به مارکسیسم] همه را نگران کرد، برای ما هوشیار باش بود که حرکت متشکل باید برخورد را باشد از یک نوع هدایت و رهبری متعهد واجد شرایط فقاقت پویا و ارزنده اسلامی...

پس از پیروزی ۲۲ بهمن مجدداً مسأله و مطلب با امام در میان گذاشته شد و نظر ایشان را جویا شدیم. ایشان همان موقعی که ما در تلاش بودیم برای تشکیل شورای انقلاب و دولت موقت انقلاب به رأی العین دیدند که چطور اگر یک انقلاب و مبارزه تشکيلات از خودش نداشته باشد، روزگاری می‌رسد که باید آدم از اینجا و آنجا قرض کند... یکی دو روز گذشته بود ما هنوز اعلام نکرده بودیم و برادر عزیزمان آقای رفسنجانی خدمت امام بودند. پس از بازگشت گفتند امام می‌گفتند پس چه شد؟ یعنی این قدر به رأی العین این ضرورت را احساس می‌کردند و می‌خواستند این کار هر چه زودتر انجام بگیرد.»

این توجه ویژه امام به حزب جمهوری اسلامی، در افکار عمومی نیز ملموس بود؛ توجهی که با نوعی خویشستن‌داری بالغانه همراه بود. دکتر بهشتی در پاسخ به این پرسش خبرنگار که آیا تاکنون از طرف امام رسماً پیشنهاد مشخصی در جهت همکاری و مشورت با حزب شده یا نه؟ می‌گوید: «یکی دو نوبت صحبت این بود که دولت موجود و قوه مجریه موجود توانایی همکاری سریع با آرمان انقلاب و خط انقلاب را ندارند، پیشنهاد کردند که آیا حزب می‌تواند دولت تشکیل بدهد. به ایشان عرض کردم به نظر من هنوز خیر. برای اینکه حزب باید دولت‌ش، یک دولت کاملاً مستقل و دارای برنامه مشخص باشد ما در این زمینه به آن مرحله از رشد نرسیدیم. علاوه بر این مکرر اظهار علاقه کرده‌اند که حزب حضور خودش را در جامعه گسترده‌تر و فعال‌تر کند. در مورد انتخابات مجلس شورا ایشان مکرر فرموده بودند که حزب بکوشد نمایندگان زیادی را به مجلس بفرستد. در مورد مجلس خبرگان ایشان تأکید داشتند که حزب با جامعه مدرسین ائتلاف داشته باشد و با اینکه ایشان در مورد مجلس شورای اسلامی تأکید کرده بودند که حزب حضور فعال داشته باشد ما یک کلمه این را ابراز نکردیم، چون نمی‌خواستیم از این استفاده تبلیغاتی کنیم.» (فصلنامه یاد سال ۱۳۷۸، شماره ۵۳ تا ۵۶، صفحه ۲۵۹)

■ مؤسسين کاريزما

اعضای مؤسس حزب جمهوری اسلامی بنا به توافق در امضای بیانیه اعلام موجودیت چنین اعلام شد: محمدجواد باهنر، سید محمد بهشتی، سید علی خامنه‌ای، سید عبدالکریم موسوی و اکبر هاشمی رفسنجانی. (کیهان، ۱۳۵۷/۱۱/۲۹، ص ۲)

این حزب ابتدا در کانون توحید واقع در میدان توحید (کندی سابق) تهران شروع به ثبت‌نام از داوطلبین نمود و به دلیل ازدحام بیش از حد در مناطق مختلف تهران نیز دفاتری را جهت ثبت‌نام داوطلبین ایجاد نمود. هیأت مؤسس بعد از اعلام موجودیت حزب، نخستین شورای مرکزی را برگزید. شهید دکتر بهشتی در این خصوص می‌گوید: «شورای مرکزی حزب در حال حاضر ۳۱ نفر عضو دارد که در این شورای ۳۱ نفر، ۶ نفر روحانی، ۵ نفر پیشه‌ور، یک نفر دانشجو، یک نفر کارگر، ۲ نفر فرهنگی و چند تا از دوستان مبارز و چند نفر از استادان دانشگاه حضور دارند.» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۱۱/۲۹، ویژه‌نامه، ص ۲)

■ کارویژه حزب جمهوری اسلامی

شهید دکتر باهنر دومین دبیرکل حزب، درباره کارویژه این حزب چنین گفته بود: «حزب جمهوری اسلامی بر این اساس تشکیل شد که نیروهای پراکنده و مؤمن به انقلاب را سامان بدهد و هماهنگ کند و از نظر بینش ایدئولوژیکی آنها را مجهز کند و به مشارکت و فعالیت وادارد.» (نشریه عروة‌الوئقی، شماره ۱۲۹، ۲۵ بهمن ۱۳۶۳، ص ۱۳) سومین دبیرکل حزب نیز بعداً در این خصوص گفت: «قبل از پیروزی انقلاب، خودمان پایه‌های یک حزب بزرگ و فعال را ریختیم؛ اول انقلاب هم این حزب را تشکیل دادیم، امام هم تأیید کردند، چند سال هم با جدیت مشغول بودیم. آن حزبی که مورد نظر ما است، عبارت است از تشکيلاتی که نقش راهنمایی و هدایت آحاد مردم را به سمت یک آرمان‌هایی ایفا می‌کنند...» (بیانات رهبری در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۷/۲۴)

این موضوع در دوره حزب نیز بارها بیان شده بود. به عنوان مثال معظم‌له در دیدار با مسئولان واحدهای حزب جمهوری اسلامی سراسر کشور تحزب صحیح را به دور از قدرت‌طلبی و بر این مبنا تعریف کردند: «تحزب یعنی اندیشه‌های درست، افکار اسلامی متین و قوی، برخورد، برداشت‌ها و تحلیل‌های سیاسی دقیق و بموقع را به شکل صحیح به تمام اقشار جامعه رساندن. تحزب

حال رفتن به خانه است. خبر نداشتیم که ایشان هم در مشهد است، ماشین را نگه داشتیم و ایشان را صدا کردیم...» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۱۱/۲۹، ویژه‌نامه، ص ۴)

این جملات چگونگی شکل‌گیری تفکر تأسیس حزب جمهوری اسلامی در کلام آیت‌الله العظمی خامنه‌ای از اعضای مؤسس و سومین دبیرکل حزب بود. مشابه این خاطره در همین ویژه‌نامه از آیت‌الله موحی کرمانی منعکس است. اینچنین، یکی از بزرگ‌ترین احزاب تاریخ ایران آغاز می‌گردد. بر اساس این روایت‌ها، حلقه ابتدایی آیت‌الله خامنه‌ای، شهید مظلوم آیت‌الله دکتر بهشتی، شهید دکتر باهنر، آیت‌الله موحی کرمانی، حجت‌الاسلام حجتی کرمانی و آیت‌الله ربانی املشی بوده‌اند که در همان مذاکرات اولیه، نام برخی از زندانیان و تبعیدیان نیز در لیست قرار می‌گیرد و به مرور و در خلال اتفاقات پر شتاب انقلاب، به سوی تشکیل یک حزب گام برداشته می‌شود «آن وقت فکر می‌کردیم که به‌صورت یک سازمان خواهد بود، نه به‌صورت یک حزب و مطمئن بودیم که وقتی این اسامی اعلام شود، دستگاه اینها را خواهد گرفت.» (همان)

شهید ربانی املشی نیز از آن جلسه جمله‌ای به یادگار از شهید بهشتی نقل نموده است «دکتر بهشتی روی جمله‌ای تأکید داشتند و آن این بود که در یاری‌گیری و دعوت افراد به همکاری روی تقوا بیش از همه چیز عنایت کنیم که همیشه ضربه‌هایی را که ما دیده‌ایم، از ناحیه بی‌تقوایی افراد و بی‌توجهی به اخلاق اسلامی بوده است.» (جاسبی، عبدالله، تشکل فراگیر، ج ۱، دفتر تدوین و پژوهش تاریخ

ویژه‌نامه
چهل و یکمین
سالروز انفجار
تروریستی
دفتر حزب
جمهوری اسلامی